

แนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัล:

กรณีศึกษาสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วารารณ พนมศิริ*, สุทธิลักษณ์ พัดเพ็ง

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น

123 หมู่ 16 ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40002

An Approach to Value-Driven eBook Database Acquisition for Digital Library:

A Case Study of Khon Kaen University Library

Varaporn Panomsiri*, Sutthilak Phatpheng

Khon Kaen University Library

123 Mittraphap Road, Nai Mueang Subdistrict,

Mueang Khon Kaen District, Khon Kaen Province 40002

Email: varapa@kku.ac.th

DOI: 10.66692/pulinet.13.1.2697

► รับบทความ 27 กุมภาพันธ์ 2569 ► แก้ไขบทความ 19 พฤษภาคม 2569 ► ตอรับบทความ 21 พฤษภาคม 2569

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และศึกษาแนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัลของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยได้ดำเนินการศึกษา วางแผนและออกแบบแนวทางการจัดซื้อจากข้อมูลจากการจัดหาในปีงบประมาณ 2568 ศึกษาจากรูปแบบการจัดซื้อจัดหา งบประมาณ จำนวนซื้อเรื่อง และสถิติการใช้งาน จากนั้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ต้นทุนต่อการใช้งาน (Cost Effectiveness) และความคุ้มค่า (ROI) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผล ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดซื้อจัดหาในปัจจุบันมีทั้งหมด 6 รูปแบบ ได้แก่ การซื้อขาดแบบรายเล่ม (Single Title Purchase) การจัดซื้อแบบแพ็คเกจ (Package Purchase) การบอกรับรายปี (Annual Subscription) การจัดหาทรัพยากรโดยอิงข้อมูลการใช้งาน (Evidence-Based Acquisitions; EBA) การจัดซื้อโดยยึดความต้องการของผู้ใช้บริการ (Demand Driven Acquisitions; DDA) และการบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium) ในส่วนของผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณของปีงบประมาณ 2568 พบว่า งบประมาณรวม 1,450,250.70 บาท จำนวนหนังสือ 16,779 ชื่อเรื่อง และการใช้งานรวม 2,373 ครั้ง ค่าเฉลี่ยต้นทุนต่อการใช้งานเท่ากับ 611.15 บาท/ครั้ง โดยฐานข้อมูลรูปแบบ EBA มียอดการใช้งานสูงสุด (1,562 ครั้ง) และให้ส่วนต่างความคุ้มค่าเป็นบวก ในขณะที่การจัดซื้อแบบแพ็คเกจและรายเล่มมีประสิทธิผลต่ำกว่า โดยเฉพาะฐานข้อมูลที่มีรูปแบบการจัดซื้อแบบแพ็คเกจ ทั้งนี้ สรุปได้ว่าแนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัลจะเป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่าง EBA กับการบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium) และการใช้สถิติการใช้งานเป็นตัวขับเคลื่อนการตัดสินใจ จะช่วยเพิ่มความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ แต่ยังคงต้องมีการจัดสรรงบประมาณบางส่วนสำหรับความต้องการที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อการบริหารคอลเลกชันอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถาบันที่มุ่งจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้สำหรับทุกคน

ผลงานนี้ได้รับการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ PULINET ครั้งที่ 16 วันที่ 28-30 มกราคม 2569

จัดโดยสถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยพะเยา และหน่วยงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค (PULINET)

คำสำคัญ

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์, ฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์, การจัดหาฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์, การจัดหาทรัพยากร โดยอิงข้อมูลการใช้งาน, การพัฒนาคอลเลกชันห้องสมุด

Abstract

This study aims to examine eBook acquisition models and identify practical approaches for purchasing eBook databases that improve cost-effectiveness in digital academic libraries. The study uses the Khon Kaen University Library as a case study and analyses acquisition data from the 2025 fiscal year (B.E. 2568). The analysis covers acquisition models, budget allocation, number of titles, and usage statistics. These data are used to assess cost-effectiveness and return on investment (ROI) across different acquisition methods. The results show that six eBook acquisition models are currently used: single title purchase, package purchase, annual subscription, Evidence-Based Acquisitions (EBA), Demand Driven Acquisitions (DDA), and consortium-based subscription. In fiscal year 2025, the total budget was 1,450,250.70 THB, providing access to 16,779 eBook titles, with 2,373 total uses. The average cost per use was 611.15 THB. Among all models, EBA recorded the highest usage (1,562 uses) and achieved a positive ROI, indicating better value for money. In contrast, package purchases and single title purchases showed lower performance, especially for package-based databases. In summary, the study suggests that an effective eBook acquisition strategy for digital libraries should combine Evidence-Based Acquisitions with consortium-based subscriptions and use usage data as the main basis for decision-making. This approach can help libraries use their budgets more efficiently while ensuring access to high-demand resources. However, some budget allocation is still necessary to support specialized user needs, together with ongoing evaluation to ensure sustainable collection management aligned with the institution's vision of becoming a learning center for all.

Keywords

Electronic Book, Electronic Book Acquisition, Cost-Effectiveness, Evidence-Based Acquisition, Collection Development

บทนำ (Introduction)

ห้องสมุดสถาบันการศึกษาในยุคปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากเดิมที่เป็นสถานที่สำหรับจัดเก็บรวบรวมหนังสือและองค์ความรู้ต่าง ๆ ในยุคใหม่ที่มีเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากมายรวมถึงในวงการห้องสมุด สถาบันการศึกษาจำนวนมากจำเป็นต้องมีการปรับตัวทบทวนนโยบายและวางกลยุทธ์ใหม่ให้สอดคล้องกับผลกระทบที่เกิดจากเทคโนโลยี (Moruf & Dangani, 2020) ผู้การเป็นศูนย์กลางสารสนเทศที่พร้อมรองรับความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่ม ผ่านการให้บริการองค์ความรู้ที่หลากหลายเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลจึงกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสนับสนุนการเรียนการสอน การวิจัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยจุดเด่นสำคัญ ได้แก่ การเข้าถึงข้อมูลที่ทันสมัย ความรวดเร็วในการสืบค้น และการลดข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวิสัยทัศน์ในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้สำหรับทุกคนและมีเป้าหมายในการสนับสนุนมหาวิทยาลัยขอนแก่นในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยและพัฒนาชั้นนำระดับโลก มีพันธกิจหลักที่สำคัญในการ

รวบรวมองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรสารสนเทศ เครื่องมือและอุปกรณ์การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศในการศึกษา วิจัย และนวัตกรรม (สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2565, 2567) งานจัดการทรัพยากรและสารสนเทศมีหน้าที่ในการดำเนินการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศในการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายโดยในแต่ละปีจะได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย หนังสือ วารสาร ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ รวมไปถึงสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ โดยเฉพาะหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (eBook) เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางวิชาการและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียน การสอน และการวิจัยในมหาวิทยาลัย อีกทั้ง ยังเป็นแหล่งความรู้ที่สามารถใช้งานได้ทันทีที่ไม่มีข้อจำกัดในด้านสถานที่และเวลาการเข้าถึง ยกตัวอย่างฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ ได้แก่ Cambridge University Press, Oxford Academic, MIT Press Direct, Springer eBooks, Taylor & Francis eBooks, De Gruyter Brill, EBSCOhost eBook Collection, Gale eBooks, JSTOR, ProQuest Ebook Central เป็นต้น ฐานข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นภาษาไทย ได้แก่ Bookcaze, CU-eLibrary, Bookdose, 2eBook, SE-ED E-Library เป็นต้น ในการจัดหา eBook สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การซื้อขาดแบบรายเล่ม, การจัดซื้อแบบแพ็คเกจ, การบอกรับรายปี, การจัดหาทรัพยากรโดยอิงข้อมูลการใช้งาน, การจัดซื้อโดยยึดความต้องการของผู้ใช้บริการ, การบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ เป็นต้น (Scott & Arthur, 2025; LaMagna et al., 2019) แต่อย่างไรก็ตาม ในการจัดหา eBook แบบรายเล่มก็ยังมีปัญหาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นราคาสูงกว่าแบบฉบับพิมพ์หลายเท่า ข้อจำกัดด้านสิทธิ์การใช้งาน จำนวนผู้ใช้งานพร้อมกัน เป็นต้น ในด้านความท้าทายในการบริหารจัดการงบประมาณให้ครอบคลุมทรัพยากรสารสนเทศตามความต้องการใช้งานที่แท้จริงของผู้ใช้ ห้องสมุดต้องเผชิญกับภาวะราคาที่สูงขึ้นจากผู้ให้บริการ รวมถึงการปรับเปลี่ยนโมเดลการขายของผู้ให้บริการไปสู่รูปแบบการซื้อสิทธิ์ใช้งานชั่วคราวหรือการจัดจำหน่ายแบบแพ็คเกจ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง อีกทั้ง โมเดลการขายจะถูกกำหนดโดยผู้ขาย (ผู้ขายหมายรวมทั้งตัวแทนจำหน่ายและสำนักพิมพ์) ห้องสมุดไม่สามารถเป็นผู้เลือกโมเดลการขายได้เอง ซึ่งโมเดลการขายที่ถูกกำหนดโดยผู้ขายนี้มีความแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งนับเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการที่ส่งผลให้สถาบันต้องมีการวิเคราะห์รูปแบบการขาย ประโยชน์ที่ได้รับจากแต่ละฐานข้อมูลของผู้ใช้บริการส่วนใหญ่ รวมถึงความต้องการเฉพาะของผู้ใช้บริการเฉพาะบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้บริการในภาพรวม

การนำเสนอแนวทางการจัดหาฐานข้อมูล eBook ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สถาบันสามารถเข้าถึงทรัพยากรหนังสือจำนวนมากในฐานข้อมูลได้ในอัตราต้นทุนต่อหน่วยโดยเฉลี่ยที่ต่ำลง ทั้งนี้ ยังสามารถวัดประสิทธิผลผ่านทฤษฎี Cost-Effectiveness และ Return on Investment (ROI) ที่ถูกใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินใจทั่วโลก (Fry, 2025) ดังนั้น การศึกษาแนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัลนี้ จึงมีส่วนสำคัญในการช่วยลดต้นทุนการจัดหาทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเพิ่มความคุ้มค่าสูงสุดให้กับการลงทุนของห้องสมุดในคอลเลกชัน eBook ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาเฉพาะ eBook ภาษาอังกฤษเท่านั้น ไม่รวม eBook ที่ให้บริการเป็นภาษาไทย แต่ยังคงมีการจัดสรรงบประมาณบางส่วนสำหรับความต้องการที่มีความเฉพาะเจาะจง สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถาบันที่มุ่งจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้สำหรับทุกคน (Learning Center for All) (สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2565) ซึ่งสามารถรองรับความต้องการที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของผู้ใช้ทุกกลุ่มได้อย่างครอบคลุม ด้วยการเข้าถึงเนื้อหาที่กว้างขวางขึ้นในราคาที่สมเหตุสมผล ห้องสมุดจึงสามารถเสริมสร้างบทบาทในการสนับสนุนการศึกษา การวิจัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาคมวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ (Objective)

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อศึกษาแนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัลของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น

วิธีการดำเนินการ (Methodology)

1. วางแผนและออกแบบแนวทางการจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัล
2. ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีในปัจจุบัน
3. ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่นในทุกรูปแบบที่มีในปีงบประมาณ 2568 จากเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบบันทึกข้อมูลงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในปีงบประมาณ 2568 ประกอบด้วย ชื่อฐานข้อมูล จำนวนหนังสือในฐานข้อมูล ราคา ราคาต่อเล่ม จำนวนการใช้งานตลอดทั้งปี 2) แบบบันทึกสถิติการใช้งานฐานข้อมูลปี 2567-2568 ประกอบด้วย ชื่อฐานข้อมูล ราคา สถิติการใช้งานจำแนกเป็นรายเดือน ราคาต่อการใช้งาน
4. ศึกษาข้อมูลการเปรียบเทียบต้นทุนกับประสิทธิภาพ (Cost-Effectiveness) และผลตอบแทนจากการลงทุนหรือความคุ้มค่า (Return on Investment; ROI) ที่เกี่ยวกับงานห้องสมุด โดยกัญจน์ กัญญธัญธาดา และจิรนนท์ ค่ายชัยภูมิ (2567) ได้ศึกษาความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลค่าคุ้มค่าโดยเทียบสัดส่วนระหว่างสถิติการใช้ทรัพยากรสารสนเทศและงบประมาณที่ใช้ในการจัดหาได้ ดังนี้

$$\text{อัตราเฉลี่ยการใช้} = \text{งบประมาณ (บาท) / จำนวนการใช้งาน (ครั้ง)}$$

การคำนวณอัตราเฉลี่ยการใช้นั้น ข้อมูลที่ได้ออกมาจะเป็นข้อมูลของราคาเฉลี่ยต่อการใช้งานทรัพยากรสารสนเทศ 1 ครั้ง เป็นข้อมูลที่ทำให้สามารถประเมินราคาเฉลี่ยของการใช้งานได้ ช่วยให้สามารถจัดกลุ่มฐานข้อมูลที่มีราคาไม่เกินค่าเฉลี่ยเป็นฐานข้อมูลที่มีความคุ้มค่าในการใช้งาน และกลุ่มฐานข้อมูลที่มีราคาเกินค่าเฉลี่ยจะเป็นฐานข้อมูลยังไม่คุ้มค่าในการใช้งาน ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการที่ใช้ในการประเมินได้ในเบื้องต้น ซึ่งในส่วนของการคำนวณผลตอบแทนจากการลงทุนนั้น ธนะเมศร์ เชาวจินดารัตน์ (2560) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ประสิทธิภาพความคุ้มค่าของการใช้หนังสือ ซึ่งเป็นการศึกษาด้านทุนกับประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และอัตราการใช้งานเฉลี่ยของหนังสือ สามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษาความคุ้มค่าของฐานข้อมูล eBook โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

$$\text{ต้นทุนกับประสิทธิภาพ} = \text{งบประมาณทั้งหมด (บาท) / จำนวนการใช้งาน (ครั้ง)}$$

$$\text{ความคุ้มค่า} = \text{ราคฐานข้อมูล (บาท) / ต้นทุนกับประสิทธิภาพ (บาท/ครั้ง)}$$

5. ดำเนินการเปรียบเทียบข้อมูลต้นทุนกับประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการจัดหา eBook ของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์แนวทางจัดซื้อฐานข้อมูล eBook เพื่อเพิ่มความคุ้มค่าสำหรับห้องสมุดยุคดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในปีงบประมาณถัดไป

ผลการดำเนินการและอภิปรายผล (Result and Discussion)

ผลการดำเนินการ (Result)

1. การวิเคราะห์การจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในทุกรูปแบบที่มีในปัจจุบัน การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ สามารถทำได้หลายวิธี จำแนกได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์รูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ที่	รูปแบบ	รายละเอียด	สิทธิ์การใช้	สิทธิ์การดาวน์โหลด
1	การซื้อขาดแบบรายเล่ม (Single Title Purchase)	เป็นการจัดซื้อโดยเลือกจากรายชื่อหนังสือที่ต้องการ โดยอาจเลือกจากหนังสือที่ได้รับการเสนอแนะโดยตรงจากผู้ให้บริการหรือเลือกหนังสือที่ตรงตามหลักสูตรการเรียนการสอน ซึ่งหนังสือรายการดังกล่าวสามารถอยู่ในแพลตฟอร์มใดก็ได้ทั้งที่เป็นแพลตฟอร์มของสำนักพิมพ์เองหรือแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการตัวกลาง	- ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access) - แบบจำกัดจำนวนผู้ใช้พร้อมกัน (Concurrent Access) 1, 3 เป็นต้น - แบบจำกัดจำนวนต่อปี เช่น Concurrent Access = 300 หมายถึงสามารถเข้าใช้งานพร้อมกันได้โดยไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ แต่จำกัดจำนวนการเข้าใช้งานรวมไม่เกิน 300 ครั้งต่อปี เมื่อครบจำนวนที่กำหนดแล้ว ระบบจะรีเซ็ตสิทธิ์การใช้งานใหม่ในรอบปีถัดไป (EBSCO, 2025)	- การอ่านออนไลน์เท่านั้น (Read-Only) - การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท
2	การจัดซื้อแบบแพ็คเกจ (Package Purchase)	เป็นรูปแบบการจัดซื้อที่คัดเลือกทรัพยากรตามสาขาวิชา หัวข้อที่น่าสนใจ หรือจัดซื้อหนังสือของสำนักพิมพ์แบบครอบคลุมทั้งปีพิมพ์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบการจำหน่ายของแต่ละสำนักพิมพ์ โดยส่วนใหญ่จะมีการจัดส่งรายชื่อหนังสือที่คาดว่าจะตีพิมพ์ในปีนั้น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณาจัดซื้อ (MIT Press, n.d.) ทั้งนี้ ผู้ใช้สามารถเข้าใช้งานทรัพยากรได้ผ่านแพลตฟอร์มของสำนักพิมพ์โดยตรงหรือผ่านแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการตัวกลาง	ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access)	- การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท
3	การบอกรับรายปี (Annual Subscription)	เป็นรูปแบบการบอกรับเพื่อซื้อสิทธิ์ในการเข้าใช้งานรายปี โดยสถาบันไม่ได้เป็นเจ้าของ eBook อย่างถาวร เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการบอกรับ ผู้ใช้จะไม่สามารถเข้าใช้งานทรัพยากรได้	ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access)	- การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท

ที่	รูปแบบ	รายละเอียด	สิทธิ์การใช้	สิทธิ์การดาวน์โหลด
		เว้นแต่จะมีการต่ออายุสิทธิ์การใช้งานใหม่อีกครั้ง จำนวนหนังสือภายในแพ็คเกจโดยทั่วไปจะไม่ลดลง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงรายชื่อหนังสือระหว่างรอบปีบอกรับ ทั้งนี้ ผู้ใช้สามารถเข้าใช้งานทรัพยากรผ่านแพลตฟอร์มของสำนักพิมพ์โดยตรงหรือผ่านแพลตฟอร์มของผู้ให้บริการตัวกลาง		
4	การจัดหาทรัพยากรโดยอิงข้อมูลการใช้งาน (Evidence-Based Acquisitions; EBA)	เป็นการจัดซื้อแบบให้สิทธิ์การเข้าใช้งานก่อน แล้วคัดเลือกหนังสือภายหลัง ซึ่งจะเป็นการตกลงร่วมกันระหว่างห้องสมุดและสำนักพิมพ์หรือผู้ให้บริการในการให้สิทธิ์การเข้าใช้งานในสาขาวิชาหรือหัวข้อใด ช่วงปีพิมพ์ใด โดยหนังสือทั้งหมดที่เข้าเกณฑ์จะถูกเปิดการใช้งาน เมื่อครบ 1 ปี จะนำข้อมูลการใช้งานมาเป็นฐานในการตัดสินใจในการคัดเลือกเก็บหนังสือได้ถาวรตามราคาที่จ่ายไปในขั้นตอนแรก ส่วนรายการอื่นที่ไม่ถูกคัดเลือกจะไม่สามารถเข้าใช้งานต่อได้ (Scott & Arthur, 2025)	ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access)	- การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท
5	การจัดซื้อโดยยึดความต้องการของผู้ใช้บริการ (Demand Driven Acquisitions; DDA)	เป็นการเปิดให้ผู้ใช้บริการได้เข้าใช้งานก่อนโดยที่ยังไม่ต้องชำระเงิน จนกว่าจะมีการเข้าใช้งานถึงจำนวนที่กำหนดไว้ ระบบจะคำนวณราคาและจัดเก็บหนังสือเข้าสู่คลังถาวร ตามหลักการจะมีข้อดี คือ หนังสือตรงตามความต้องการของผู้ใช้บริการกลุ่มใหญ่ ค่าบริการถูกคิดจากหนังสือที่ถูกใช้งานจริง (Scott & Arthur, 2025) แต่จะมีข้อสังเกตในส่วนของการควบคุมงบประมาณที่ใช้ในการจัดซื้อ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ยังไม่เคยมีผู้ขายรายใด	ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access)	- การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท

ที่	รูปแบบ	รายละเอียด	สิทธิการใช้	สิทธิการดาวน์โหลด
		เสนอเข้ามาจึงยังขาดข้อมูลที่เป็นรายละเอียดที่เป็นรูปธรรม		
6	การบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium)	เป็นการรวมกลุ่มของสถาบันการศึกษา เช่น ภาควิชาความร่วมมือ PULINET, PULINET Plus เพื่อเจรจาต่อรองการบอกรับ/จัดซื้อพร้อมกัน เพื่อให้ได้ราคาขั้นต่ำในการบอกรับที่ถูกลงหรือมีเงื่อนไขอื่นที่เป็นประโยชน์กว่าการจัดหาแยกเป็นรายสถาบัน (Scott & Arthur, 2025) หรือการได้รับสิทธิพิเศษอื่น ๆ เพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์มากกว่าการบอกรับเพียงสถาบันเดียว เช่น ได้สิทธิการใช้งานหนังสือของสถาบันอื่นที่เข้าร่วมภาคีในปีเดียวกัน หรือได้สิทธิการใช้งานหนังสือของสถาบันอื่นที่เข้าร่วมภาคีในปีเดียวกันเฉพาะหนังสือของบางสำนักพิมพ์ที่กำหนด เป็นต้น	ไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้ (Unlimited Access)	- การดาวน์โหลดฉบับเต็ม - การดาวน์โหลดเป็นรายบท

2. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับงบประมาณในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ประจำปีงบประมาณ 2568

2.1 งบประมาณในการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ 2 งบประมาณในการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ที่	การจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์	งบประมาณ (บาท)
1	ฐานข้อมูล A	699,000.00
2	ฐานข้อมูล B	169,950.70
3	ฐานข้อมูล C	255,000.00
4	ฐานข้อมูล D	250,000.00
5	หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดซื้อเป็นรายเล่ม	76,300.00
รวม		1,450,250.70

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลงบประมาณที่ใช้ในการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ประจำปีงบประมาณ 2568 จำแนกตามฐานข้อมูล พบว่า ในปีงบประมาณดังกล่าว สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 1,450,250.70 บาท เพื่อใช้ในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ผ่านฐานข้อมูลหลายประเภท รวมถึงการจัดซื้อเป็นรายเล่ม โดยฐานข้อมูล A เป็นรายการที่ใช้งบประมาณสูงที่สุด รองลงมา คือ ฐานข้อมูล C และ D

ตามลำดับ ข้อมูลนี้สะท้อนถึงโครงสร้างค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดหา eBook ของห้องสมุดในปีงบประมาณ 2568 ที่การจัดซื้อรายการที่มีสัดส่วนงบประมาณน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับรายการอื่น

2.2 จำนวนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปีจำแนกตามรูปแบบการจัดหา ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปีจำแนกตามรูปแบบการจัดหา

ที่	การจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์	รูปแบบการจัดหา	งบประมาณ (บาท)	จำนวนหนังสือ (ชื่อเรื่อง)	จำนวนการใช้งาน ตลอดทั้งปี (ครั้ง)
1	ฐานข้อมูล A	EBA	699,000.00	3,460	1,562
2	ฐานข้อมูล B	Consortium	169,950.70	3,387	246
3	ฐานข้อมูล C	Package Purchase	255,000.00	1,219	288
4	ฐานข้อมูล D	Package Purchase	250,000.00	8,708	253
5	หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดซื้อ เป็นรายเล่ม	Single Title Purchase	76,300.00	5	24
รวม			1,450,250.70	16,779	2,373

จากตารางที่ 3 แสดงข้อมูลจำนวนหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปี โดยจำแนกตามรูปแบบการจัดหา ข้อมูลสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างของปริมาณหนังสือในแต่ละฐานข้อมูลและจำนวนการใช้งานของผู้ใช้บริการ โดยรวมแล้วมีหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด 16,779 ชื่อเรื่อง และมียอดการใช้งานรวม 2,373 ครั้ง ฐานข้อมูล A มีราคาสูงที่สุดและมีการใช้งานสูงสุดเช่นกัน สอดคล้องกับลักษณะการจัดหาในการจัดหาทรัพยากรโดยอิงข้อมูลการใช้งาน (Evidence-Based Acquisitions; EBA) ที่เปิดให้เข้าถึงเนื้อหาเป็นจำนวนมาก ส่วนฐานข้อมูล B แม้จะมีจำนวนหนังสือจำนวนมาก แต่มีการใช้งานค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับฐานอื่น ขณะที่หนังสือที่จัดซื้อรายเล่มมีจำนวนชื่อเรื่องน้อยที่สุดและการใช้งานต่ำที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงผลตอบแทนและพฤติกรรมการใช้งานที่แตกต่างไปตามลักษณะของแต่ละแหล่งข้อมูล

3. การเปรียบเทียบข้อมูลต้นทุนกับประสิทธิผล และความคุ้มค่าในการจัดหา eBook ของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบข้อมูลต้นทุนกับประสิทธิผล และความคุ้มค่าในการจัดหา eBook ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ที่	การจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์	รูปแบบการจัดหา	งบประมาณ (บาท)	จำนวน หนังสือ (ชื่อเรื่อง)	จำนวนการใช้ งานตลอดทั้งปี (ครั้ง)	ราคาเฉลี่ย ต่อเล่ม (บาท)*	มูลค่า (บาท)	ประสิทธิผล ของต้นทุน (บาท/ครั้ง)	ความคุ้มค่า (ครั้ง)	ส่วนต่าง (ครั้ง)	มูลค่า/ งบประมาณ (เท่า)
1	ฐานข้อมูล A	EBA	699,000.00	3,460	1,562	6,060.80	20,970,368.00	611.15	1,144	418	30
2	ฐานข้อมูล B	Consortium	169,950.70	3,387	246	5,752.96	19,485,275.52	611.15	278	-32	115
3	ฐานข้อมูล C	Package Purchase	255,000.00	1,219	288	2,339.45	2,851,788.99	611.15	417	-129	11
4	ฐานข้อมูล D	Package Purchase	250,000.00	8,708	253	3,472.22	626,976.00	611.15	409	-156	3
5	หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่จัดซื้อเป็นรายเล่ม	Single Title Purchase	76,300.00	5	24	15,260.00	76,300.00	611.15	125	-101	1
รวม			1,450,250.70	16,779	2,373	4,160.92	69,816,071.41	611.15	2,373	-	-

หมายเหตุ *ราคาเฉลี่ยต่อเล่มเป็นข้อมูลค่าเฉลี่ยราคาของหนังสือทั้งหมดเป็นรายชื่อหนังสือที่ได้รับจากสำนักพิมพ์และผู้ให้บริการ

จากตารางที่ 4 แสดงข้อมูลผลการเปรียบเทียบต้นทุนกับประสิทธิผล (Cost-Effectiveness) และความคุ้มค่า (Return on Investment: ROI) ของการจัดหาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ตามรูปแบบการจัดหาฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ งบประมาณ จำนวนหนังสือ การใช้งาน ราคาเฉลี่ยต่อเล่ม มูลค่ารวมของทรัพยากร ค่าประสิทธิผลต่อต้นทุน และมูลค่าฐานข้อมูลต่องบประมาณ ผลการวิเคราะห์ พบว่า ประสิทธิภาพของต้นทุนหรือราคาเฉลี่ยต่อการใช้งาน คิดเป็น 611.15 บาท/ครั้ง (ผลรวมของงบประมาณ/ผลรวมของจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปี) โดยฐานข้อมูล A ที่มีรูปแบบการจัดหาแบบ EBA มีส่วนต่างระหว่างจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปีกับความคุ้มค่าไปในเชิงบวกมากที่สุด จำนวน 418 ครั้ง ฐานข้อมูล D ที่มีรูปแบบการจัดหาแบบ Package Purchase มีส่วนต่างระหว่างจำนวนการใช้งานตลอดทั้งปีกับความคุ้มค่าไปในเชิงลบมากที่สุด จำนวน -156 ครั้ง

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างมูลค่าฐานข้อมูลกับงบประมาณที่ใช้ในการจัดหา พบว่า ฐานข้อมูล A-D ใช้งบประมาณในการจัดหาถูกกว่าการจัดซื้อเป็นรายเล่มตามมูลค่าของฐานข้อมูลอยู่ระหว่าง 3-115 เท่า โดยฐานข้อมูล B ที่บอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium) ใช้งบประมาณในการจัดหาได้ถูกที่สุดเป็น 115 เท่าของมูลค่าฐานข้อมูล รองลงมาเป็นฐานข้อมูล A ที่บอกรับแบบ EBA ใช้งบประมาณในการจัดหาได้ถูกกว่า 30 เท่าของมูลค่าฐานข้อมูล ฐานข้อมูล C ที่จัดซื้อแบบแพ็คเกจใช้งบประมาณในการจัดหาได้ถูกกว่า 11 เท่าของมูลค่าฐานข้อมูล และฐานข้อมูล D ที่จัดซื้อแบบแพ็คเกจใช้งบประมาณในการจัดหาได้ถูกกว่า 3 เท่าของมูลค่าฐานข้อมูล

อภิปรายผล (Discussion)

1. ผลการดำเนินการรูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันมีทั้งหมด 6 รูปแบบ โดยแต่ละรูปแบบมีระดับความคุ้มค่า ความยืดหยุ่น และความเสี่ยงด้านงบประมาณที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากรสารสนเทศ มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

1.1 รูปแบบการซื้อขาดแบบรายเล่ม (Single Title Purchase) มีจุดเด่นในการเป็นเจ้าของทรัพยากรถาวร และสามารถคัดเลือกให้ตรงกับหลักสูตรหรือความต้องการเฉพาะด้านได้อย่างแม่นยำ อย่างไรก็ตาม ความคุ้มค่าจะขึ้นอยู่กับอัตราการใช้งานจริง หากหนังสือมีการใช้งานต่ำ อาจส่งผลให้ต้นทุนต่อการใช้งานสูง โดยเฉพาะในกรณีที่มีข้อจำกัดด้านจำนวนผู้ใช้พร้อมกันหรือจำนวนการเข้าใช้งานต่อปี

1.2 การจัดซื้อแบบแพ็คเกจ (Package Purchase) และการบอกรับรายปี (Annual Subscription) ช่วยให้ห้องสมุดได้เข้าถึงทรัพยากรจำนวนมากภายใต้งบประมาณที่คาดการณ์ได้ง่าย และรองรับการใช้งานแบบไม่จำกัดจำนวนผู้ใช้บริการ ซึ่งเหมาะกับสถาบันที่มีผู้ใช้จำนวนมาก อย่างไรก็ตาม การจัดซื้อแบบแพ็คเกจอาจมีปัญหาเรื่องการมีหนังสือที่ไม่ตรงกับความต้องการจริง ขณะที่การบอกรับรายปีมีข้อจำกัดสำคัญคือห้องสมุดไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากร เมื่อสิ้นสุดสัญญาจะไม่สามารถเข้าถึงเนื้อหาได้อีก ส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาคอลเลกชัน

1.3 การบอกรับรูปแบบ Evidence-Based Acquisitions (EBA) และ Demand Driven Acquisitions (DDA) สะท้อนแนวโน้มการจัดซื้อที่มาจากการใช้งานจริงเป็นหลัก โดย EBA ช่วยให้ห้องสมุดสามารถตัดสินใจจัดเก็บทรัพยากรถาวรจากข้อมูลการใช้งานจริงภายใต้กรอบงบประมาณที่กำหนดไว้ล่วงหน้า จึงมีความสมดุลระหว่างการควบคุมงบประมาณและความคุ้มค่า ส่วน DDA มีความโดดเด่นในการตอบสนองความต้องการของผู้ใช้โดยตรงและลดความเสี่ยงในการซื้อทรัพยากรที่ไม่ถูกใช้งาน อย่างไรก็ตาม รูปแบบ DDA ยังมีความท้าทายในด้านการควบคุมงบประมาณและความไม่แน่นอนของงบประมาณที่ใช้หากไม่มีการกำหนดเงื่อนไขและเพดานของงบประมาณที่ชัดเจน อีกทั้ง ยังไม่เคยได้รับข้อเสนอการขายในรูปแบบ DDA จึงทำให้ขาดข้อมูลรายละเอียดที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมและรอบด้านมากขึ้น

1.4 การบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium) แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการเพิ่มอำนาจต่อรองและลดต้นทุนต่อสถาบันสำหรับห้องสมุดที่มีงบประมาณจำกัด อีกทั้ง ยังช่วยขยายการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศข้ามสถาบัน อย่างไรก็ตาม ความคุ้มค่าของรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับระดับการใช้งานจริงของสมาชิกในภาคี และความสอดคล้องของทรัพยากรกับบริบทของแต่ละสถาบัน

2. ผลการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผลของการจัดหา eBook ของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปีงบประมาณ 2568 แสดงให้เห็นความแตกต่างที่เด่นชัดระหว่างรูปแบบการจัดหาแต่ละประเภท โดยมีงบประมาณรวม 1,450,250.70 บาท จำนวนหนังสือรวม 16,779 ชื่อเรื่อง และจำนวนการใช้งานรวม 2,373 ครั้ง เมื่อคำนวณเป็นประสิทธิผลของต้นทุน (Cost-Effectiveness) จะได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 611.15 บาทต่อการใช้งาน 1 ครั้ง ซึ่งเป็นเกณฑ์อ้างอิงในการประเมินความคุ้มค่าของแต่ละฐานข้อมูลในงานศึกษานี้

2.1 ฐานข้อมูล A (รูปแบบ EBA) ให้ผลการดำเนินงานที่โดดเด่นที่สุด ทั้งในแง่การใช้งานจริง (1,562 ครั้ง) และส่วนต่างเชิงบวกของความคุ้มค่า (+418 ครั้ง) เมื่อเทียบกับเกณฑ์ประสิทธิผลของต้นทุน สถานการณ์นี้สะท้อนว่ารูปแบบ EBA ซึ่งเปิดให้เข้าถึงหนังสือจำนวนมากก่อนและคัดเลือกเก็บถาวรตามจำนวนการใช้งานในภายหลัง มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการใช้งานที่หลากหลายของผู้ใช้บริการ ส่งผลให้เกิดการใช้งานที่สูงขึ้นและลดค่าใช้จ่ายต่อการใช้งานเมื่อเทียบกับรูปแบบอื่น ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดและรายงานจากวรรณกรรมที่ระบุว่าโมเดลที่ยึดข้อมูลการใช้เป็นฐานมักให้ความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ในระยะต้น (Scott & Arthur, 2025; LaMagna et al., 2019) ในทางตรงกันข้าม รูปแบบการจัดซื้อแบบ Package Purchase (ฐานข้อมูล C และ D) และการจัดซื้อเป็นรายเล่ม ให้ผลการใช้งานค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับมูลค่าทรัพยากรที่ลงทุนไว้ โดยเฉพาะฐานข้อมูล D ที่มีจำนวนชื่อเรื่องมากถึง 8,708 ชื่อเรื่องแต่มีการใช้งานเพียง 253 ครั้ง

และมีส่วนต่างเชิงลบมากที่สุด (-156 ครั้ง) ปัจจัยที่อาจอธิบายความไม่คุ้มค่านี้ ได้แก่ ความไม่สอดคล้องระหว่างเนื้อหาในแพ็คเกจกับความต้องการของผู้ใช้จริง การทับซ้อนของหัวข้อ/ชื่อเรื่องกับฐานข้อมูลอื่น ๆ ปัญหาในการค้นพบ (Discoverability) บนแพลตฟอร์ม รวมถึงสิทธิการใช้งานที่อาจจำกัดการนำไปใช้ในบริบทการสอนหรือการวิจัย ทั้งนี้ สอดคล้องกับปัญหาที่รายงานในงานวิจัยก่อนหน้านี้ว่าแพ็คเกจขนาดใหญ่บางครั้งมีรายการที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้จริงของสถาบัน (Scott & Arthur, 2025)

2.2 การจัดซื้อแบบ Consortium (ฐานข้อมูล B) ให้ผลการใช้งานต่ำกว่าที่คาด เมื่อเทียบกับจำนวนชื่อเรื่องและต้นทุน แม้การซื้อแบบภาคีความร่วมมือจะมีข้อได้เปรียบด้านการเจรจาต่อรองราคาและสิทธิพิเศษ แต่ผลการใช้งานที่ต่ำกว่าบ่งชี้ว่าการรวมสิทธิการเข้าถึงเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับประกันการใช้งานที่สูงได้ หากปราศจากการวิเคราะห์ความต้องการเชิงวิชาการและการประสานงานด้านการโปรโมทหรือการบูรณาการทรัพยากรเข้ากับหลักสูตรของมหาวิทยาลัย แต่เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เฉพาะข้อมูลหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น ซึ่งในการจัดซื้อแบบ Consortium อาจมีข้อมูลนอกเหนือจากการศึกษานี้เกี่ยวกับสิทธิพิเศษในรูปแบบอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น การได้รับสิทธิในการใช้งานฐานข้อมูลวารสารเพิ่มเติมอีก เป็นต้น จึงอาจจำเป็นต้องมีการพิจารณาเพิ่มเติมให้รอบด้านโดยสามารถใช้ข้อมูลจากการศึกษานี้เป็นหลักในการพิจารณาได้

ในส่วนของข้อจำกัดของการศึกษานี้ที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ เป็นการใช้ข้อมูลเพียง 1 ปีงบประมาณเท่านั้นและอาจเป็นไปได้ยากที่จะมีข้อมูลในการวิเคราะห์ที่มากกว่า 1 ปีงบประมาณ อันเนื่องมาจากงบประมาณที่ได้รับอย่างจำกัด ที่ส่งผลต่อการคงการจัดหาไว้ในทุกฐานข้อมูล (Maintain Holding) ทุกรูปแบบ ทุกปีงบประมาณได้ ทำให้ข้อมูลอาจไม่สะท้อนแนวโน้มระยะยาวหรือความผันผวนของพฤติกรรมการใช้งาน นอกจากนี้ การวิเคราะห์อาศัยตัวชี้วัดเชิงปริมาณเป็นหลัก (งบประมาณ จำนวนชื่อเรื่อง จำนวนการใช้งาน และราคาเฉลี่ยต่อเล่ม) โดยไม่ได้รวมข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น ความสอดคล้องของเนื้อหากับหลักสูตร ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้ หรือประเภทการใช้งาน (Read-Only และการดาวน์โหลด) ซึ่งอาจมีผลต่อการตีความความคุ้มค่า นอกจากนี้ การคำนวณราคาเฉลี่ยต่อเล่มและการตีความมูลค่ารวมอาจถูกกระทบจากความไม่เท่ากันของรูปแบบสิทธิการใช้งานระหว่างผู้ให้บริการ (เช่น การดาวน์โหลดได้หรืออ่านออนไลน์เท่านั้น) จึงอาจทำให้ตัวชี้วัดบางตัวไม่สามารถเปรียบเทียบได้อย่างตรงไปตรงมาร้อยเปอร์เซ็นต์

จากผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดหาแบบ EBA ให้ทั้งอัตราการใช้งานและความคุ้มค่าทางต้นทุนที่คุ้มค่ากว่าแนวทางการจัดซื้อแบบแพ็คเกจหรือการซื้อเป็นรายเล่ม ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดซื้อฐานข้อมูลที่คุ้มค่าการลงทุนที่เป็นการจัดหาเพื่อเพิ่มความคุ้มค่าโดยผสมผสานรูปแบบ EBA และการเจรจาต่อรองในรูปแบบ Consortium และใช้การวิเคราะห์จำนวนการใช้งานเป็นตัวชี้วัดประสิทธิผล เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นหลักฐานเชิงนโยบายต่อไป รวมถึงการจัดสรรงบประมาณบางส่วนในการสนับสนุนผู้ให้บริการที่มีความต้องการแบบเฉพาะเจาะจงนอกเหนือจากหนังสือที่มีให้บริการในฐานข้อมูลที่จัดหาซึ่งเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

บทสรุป (Conclusion)

1. รูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดซื้อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันมีทั้งหมด 6 รูปแบบ ได้แก่ การซื้อขาดแบบรายเล่ม การจัดซื้อแบบแพ็คเกจ การบอกรับรายปี การจัดซื้อแบบ Evidence-Based Acquisitions (EBA) การจัดซื้อแบบ Demand Driven Acquisitions (DDA) และการบอกรับแบบภาคีความร่วมมือ (Consortium) โดยแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างกันในด้านการใช้งาน สิทธิการเข้าใช้ จำนวนผู้เข้าใช้งาน เป็นต้น โดยในทุกรูปแบบจะมีข้อจำกัดที่เกิดจากผู้ขายที่จะเป็นผู้อั้หนรูปแบบการขายที่มีความแตกต่างกัน ทำให้ห้องสมุดไม่สามารถเลือก

รูปแบบการซื้อได้เอง สามารถทำได้เพียงวิเคราะห์ในภาพรวมเกี่ยวกับจำนวนทรัพยากรภายในฐาน สิทธิ์และจำนวนผู้ใช้งาน ในการวิเคราะห์ร่วมกับปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น รายชื่อสำนักพิมพ์ในแต่ละฐานข้อมูล เป็นต้น

2. ผลการศึกษาการวิเคราะห์เชิงปริมาณของปีงบประมาณ 2568 พบว่า งบประมาณรวมที่ใช้จัดหา eBook จำนวน 1,450,250.70 บาท จำนวนหนังสือรวม 16,779 ชื่อเรื่อง และจำนวนการใช้งานรวม 2,373 ครั้ง ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพของ ต้นทุนเท่ากับ 611.15 บาทต่อการใช้งาน 1 ครั้ง ฐานข้อมูล A (รูปแบบ EBA) ให้ความคุ้มค่ามากที่สุดในการใช้งานจริงและ ส่วนต่างเชิงบวกของความคุ้มค่า (มียอดการใช้งาน 1,562 ครั้ง และส่วนต่าง +418 ครั้ง) ซึ่งบ่งชี้ว่ารูปแบบ EBA มีศักยภาพใน การเพิ่มการเข้าถึงเนื้อหาและลดต้นทุนต่อการใช้งานเมื่อเทียบกับรูปแบบอื่น รูปแบบการจัดซื้อแบบ Package Purchase และการซื้อเป็นรายเล่ม มีการใช้งานต่ำเมื่อเทียบกับมูลค่าและจำนวนชื่อเรื่อง โดยเฉพาะฐานข้อมูล D (Package Purchase) ซึ่งมีส่วนต่างเชิงลบมากที่สุด (-156 ครั้ง) สะท้อนปัญหาเรื่องความสอดคล้องของเนื้อหากับความต้องการใช้งานจริงและปัจจัย ด้านการค้นพบหรือการนำไปใช้

3. จากผลการศึกษาจะเห็นว่าไม่มีรูปแบบการจัดซื้อ eBook ใดที่เหมาะสมที่สุดเพียงรูปแบบเดียวสำหรับทุก ห่วงสมมุติ การเพิ่มความคุ้มค่าในยุคดิจิทัลจึงควรอาศัยการผสมผสานหลายรูปแบบควบคู่กัน โดยพิจารณาจากบริบทของ สถาบัน ลักษณะผู้ใช้บริการ ข้อมูลสถิติการใช้งาน และข้อจำกัดด้านงบประมาณ เพื่อให้การจัดซื้อฐานข้อมูล eBook สามารถ ตอบสนองทั้งด้านประสิทธิภาพ การเข้าถึง และความยั่งยืนของคอลเลกชันในระยะยาวได้อย่างเหมาะสม รวมถึงการซื้อขาด แบบรายเล่มก็ยังคงมีความสำคัญกับผู้ใช้บริการที่มีความต้องการเฉพาะนอกเหนือจากการจัดซื้อในรูปแบบอื่น ๆ จึงมีความ ทำทายเป็นอย่างมากในการบริหารจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด

รายการอ้างอิง (References)

กัญธนัช กัญธัญญธาดา, และจิรนนท์ ค่ายชัยภูมิ. (2567). การวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรสารสนเทศตาม

แนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์. *PULINET Journal*, 11(1), 207–222. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/PJ/article/view/585>

ธนะเมษฐ์ เชาวจินดารัตน์. (2560). ความคุ้มค่าของการใช้หนังสือห้องสมุดศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษกมหาวิทยาลัยมหิดล.

ใน *การประชุมวิชาการประจำปีศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก ครั้งที่ 5 เรื่อง การบูรณาการสุขภาพผู้สูงอายุในยุค Thailand 4.0* (หน้า 231-256) ณ อาคารสิ่งแวดล้อมพัฒน์พล ชั้น 2 คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, ศาลายา. ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก. <https://repository.li.mahidol.ac.th/handle/123456789/26941>

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2565). *History vision mission*. <https://library.kku.ac.th/511>

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2567). *รายงานประจำปี 2567 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. <https://library.kku.ac.th/annual-reports>

EBSCO. (2025). *What is the concurrent access model for eBooks?* EBSCO Connect.

https://connect.ebsco.com/s/article/What-is-the-Concurrent-Access-Model-for-eBooks?language=en_US

Fry, A. (2025). Cost effectiveness of ebook acquisition models in two academic library consortia. *Collection Management*, 50(1–2), 105–123. <https://doi.org/10.1080/01462679.2025.2517621>

LaMagna, M., Swenson Danowitz, E., & Rodgers, A. (2019). Competing eBook acquisition models: Which model best serves a community college library? *Collection and Curation*, 39(2), 33–40. <https://doi.org/10.1108/cc-07-2019-0019>

MIT Press. (n.d.). *Holdings and title lists*. MIT Press Direct. https://direct.mit.edu/books/pages/Holdings_and_Title_Lists

Moruf, H.A., & Dangani, B.U. (2020). Emerging library technology trends in academic environment - an updated review. *Science World Journal*, 15(3), 13-18.

Scott, R.E., & Arthur, M.A. (2025). Electronic book acquisition strategies in academic libraries: A review of the literature. *portal: Libraries and the Academy*, 26(2), 1-27. <https://ir.ua.edu/handle/123456789/16740>